

הארץ, 13 בפברואר 2006

ככה לא בונים חוקה / אבירמה גולן

מה עם הערבים? ומה עם המונופול על דיני האישות? אין סעיף אחד בחוקה שאינו שנוי במחלוקת (חריפה). לכן, עם כל הרצון הטוב – עכשיו גם מוקדם מדי וגם מאוחר מדי לחוקה.

דבר שבח אחד צריך לומר, וכולו לפרופ' רות גביזון, שחתומה על המבוא ועל הפרק הראשון לנוסח המבואר של ההצעות לחוקה: גביזון היא משפטנית יוצאת דופן לא רק בכישוריה, אלא גם בהתמדתה העיקשת לגבש את סדר היום של החברה והמדינה בעתיד. אילו היו לה עם מי להתווכח, בעיקר בצד השמאלי-חילוני של המפה האידיאולוגית, הייתה טרחתה מניבה פירות חשובים, אף שלא ברור אם הייתה יוצאת מהכנסת הצעת חוקה.

המסמך, מדגישים חברי הכנסת שהגישו אותו בשבוע שעבר לנשיא, איננו הצעת חוקה, אלא הצעות שונות שהכנסת תכריע ביניהן. דקות אחדות לפני שחתמו על ההצעה הספיקו חברי ועדת חוקה, חוק ומשפט, להתכתש על שני עניינים: האחד: האם החוקה תהיה ב"הסכמה" או ב"הסכמה רחבה". השני נגע לתחום האישות.

ח"כ זהבה גלאון ממרצ טענה שלא תצביע בעד הצעת חוקה שמתעלמת מהמונופול האורתודוקסי על דיני האישות, ולמעשה פועלת בתוכו, ונמנעה. משה גני הסכים אתה הסכמה רחבה מהצד ההפוך. גביזון שמה לב בדאגה ששום חבר כנסת ערבי לא הגיע לשיבה, אפילו לא כדי להתווכח (אף ח"כ ערבי לא סכים להגדרת ישראל כמדינת לאום ו/או יהודית ודמוקרטית). ההצבעה נמשכה עד הדקה האחרונה ועוד קצת, ולבסוף איחרו כולם לבית הנשיא והתנצלו בהסכמה רחבה.

הנשיא שמח מאוד. הוא וחברי הכנסת שהקשיבו לדבריו בנימוס, ובעיקר אליעזר כהן ("ציטה"), מהאיחוד הלאומי), משוכנעים שחוקה היא כורח המציאות. כהן אפילו טען בישיבה ש"אין מדינה בלי חוקה". נשמטה מזיכרונו אנגליה, ארץ בעלת מסורת דמוקרטית מפותחת וספר חוקים מפותח לא פחות. כמה מן המדינות שהמומחים הישראלים הסתמכו עליהן אכן כתבו חוקות לתפארת, אבל הנייר שעליהן נכתבו החוקות של ברית המועצות ושל דרום אפריקה, למשל, לא הפריע למי שרצה לרמוס זכויות אדם עד עפר ולבוסס בדם הנרמסים.

גם בלי להביא בחשבון קיומה של חוקה נאה, כל עוד ישראל ממשיכה לעכב יולדות, להשפיל בני 80 בקריאה "בוא הנה מוחמד" ועוד דוגמאות מינוריות (שמתרחשות לא רק בשטחים אלא גם במחסומים שעל הקו הירוק) – היוזמה לחוקק חוקה בדחיפות דווקא עכשיו איננה מבשרת טובות. שאלות כבדות משקל, הנוגעות לזכויות אדם בכלל ולזכויות של אוכלוסיות פגיעות וחלשות בפרט, מוטב שלא יתגלגלו לידיה של כנסת כמו זו שהייתה בשנים האחרונות. רוח הלאומיות המבוהלת, המערבת פופוליזם חברתי עם דבקות בסמלים דתיים אורתודוקסיים, לא נושאת בשורה אזרחית ואוניברסאלית.

הנה דוגמה: "מדינת ישראל תהיה מושתתת על עקרונות החירות, הצדק והשלום של מורשת ישראל". בדברי ההסבר נטען, כי זוהי הכרזה על "מחויבות לערכי אנוש כללים, אבל על פי חזונו של נביאי ישראל". זוהי, אמנם, חזרה על עיקרון מהכרזת העצמאות, אבל הביטוי "מורשת ישראל" רחב מהאוקיאנוס, הפרשנויות לו רבות מן הדגים שם. אפשר לנחש שלא הפרשנות של

הרב מלכיאור תנצח בכנסת. גם אם כן – מי צריך את מורשת ישראל דווקא בענייני הצדק והשלום? ואיך בדיוק יחלחלו הערכים האלה לתודעת משנני החוקה? בהתבוננות בנוער הגבעות בטלויזיה או בציפייה לגט ברבנות?

או חוק יסוד:מקרקעי המדינה, גרסה ב': "יכול שהקצאות במקרקעין תכבדנה אורחות חיים של קהילות מובחנות". קהילה מובחנת חיה, למשל, בעפרה ובבית אל, או בחריש וקציר. אמנם גם באום אל פחם או בבני ברק, אבל צריך להיתמם מאוד כדי לא לראות את ההבדל: שום כפר ערבי או שכונה חרדית לא הוקמו כיישוב קהילתי איכותי, המתבדל אתנית ומעמדית כחלק מהגדרת "איכות החיים" וה"צביון המיוחד", שהוא מציע.

בתחום האישות לא רצה כנראה איש, פרט לבעלי העניין הדתי-הלאומי, לעסוק. חלופה אי מציעה לא לכלול את האישות בחוקה, ואילו חלופה ב' מציעה שהמדינה "תכבד את חיי המשפחה של תושביה". גרסה ב' של אותה חלופה מציעה ש"לא יינשא אדם בישראל אל אם כן הוא פנוי הן לפי דין המדינה והן לפי דינו הדתי". חתימה עבה על זכותו של בית הדין הרבני לעכב עגונות לנצח. אלה דוגמאות על קצה המזלג. כולן צומחות מאותו שורש בעייתי: אין סעיף אחד בחוקה – כולל הזכויות החברתיות המבורכות כשלעצמן – שאינו שנוי בחלוקת עזה ועמוקה בין קבוצות שונות בישראל. זוהי מחלוקת על עקרונות יסוד, המתאספים כולם לשאלת זהותן העתידית של החברה והמדינה. יחסי הדת והמדינה אינם "עוד עניין" בתוך אלה. הם נוגעים לכל תחום גם משום שהשיח האתני-דתי והלאומי-הדתי מכתיבים החלטות פוליטיות דרמטיות, וגם משום שהנדדה שבין "דמוקרטיה" ל"יהודית", והדיון החסר על ההגדרה "יהודית", מחייבים הבשלה ממושכת, לנוכח שינויי עומק פוליטיים וחברתיים.

ישראל היא מדינה בהתהוות. חבל, אמנם שהכנסת הראשונה התחמקה מניסוח חוקה. עכשיו מוקדם מדי ומאוחר מדי. השאיפה לגשר, לפשר, להידבר וליישר הדורים מחרישה את הקולות המחודדים של הוויכוח שצריך להתקיים בין כל הקבוצות, וסותמת במלים גבוהות את הפערים האמיתיים. ככה לא בונים חברה.